

6360 SAYILI BÜYÜKŞEHİR KANUNU'NUN KÖYE VE KÖYLÜYE ETKİSİ: KONYA / HADİM / GEREZ MAHALLESİ ÖRNEĞİ

THE IMPACT OF LAW NO. 6360 ON VILLAGES AND VILLAGERS: THE CASE OF KONYA / HADİM / GEREZ NEIGHBORHOOD

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 13 Ekim 2024	Received: October 13, 2024
Hakem Değerlendirmesi: 22 Ekim 2024	Peer Review: October 22, 2024
Kabul: 27 Kasım 2024	Accepted: November 27, 2024

DOI : 10.22520/tubaked.1565686

Hakan YAPICI*

ÖZET

Bu çalışma, 6360 sayılı yasa doğrultusunda köylülerin yerel yönetimlerin merkezileşme eğilimleri karşısında nasıl etkilendiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Yerel yönetimlere dair son büyük değişikliğin köyleri ve köylüleri nasıl etkilediği sosyolojik olarak ele alınmaktadır. Köy ve şehirlerdeki aile yapısı, ekonomik yapı, siyasal yapı, eğitim, suç, çevre, sağlık, ulaşım gibi birçok konu küreselleşme, modernleşme ve kentleşme süreçlerinden olduğu gibi yerel yönetim anlayışlarından da etkilenmektedir. Dolayısıyla bu süreçlerin bu konular üzerindeki etkisi yerel yönetimleri (hem etkileyen hem etkilenen olarak) de ilgilendirmektedir. Türkiye’de yerel yönetimlerle ilgili değerlendirmeler, 1920’de TBMM’nin kurulmasıyla başlatılabilir. Günümüze kadar belirli yıllarda gerek yasal olarak gerekse dönemin şartlarına bağlı olarak yerel yönetimlerle ilgili değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu değişikliklerle birlikte modernleşme, küreselleşme ve kentleşme gibi süreçlerin çerçevesinde merkezden yönetim anlayışının ya da yerinden yönetim anlayışının köyü ve köylüyü nasıl etkilediği bu çalışmanın etrafında şekillendiği sorudur. Bu minvalde nitel araştırma yöntemi kapsamında köylülerle yüz yüze yapılan mülakatlardan elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu verilerden hareketle 6360 sayılı kanunun Konya / Hadim / Gerez Mahallesi’ndeki; fiziki yatırımlara ve sosyal hayata etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Kanun sonrası Gerez Mahallesi’nde fiziki yatırımların artışı gözlemlenmiş ancak sosyal hayatın çeşitli açılardan zorlaştığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Köy(lü), Mahalle, Belediye, 6360 Sayılı Kanun, Yerel Yönetim

* Dr., Konya Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, Yayınlar Şube Müdürlüğü, Konya / Türkiye
e-posta: hakanyapici10@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5703-2394

ABSTRACT

This study aims to analyze how villagers are affected by the centralization tendencies of local governments in line with Law No. 6360. How the last major change in local governments affects villages and villagers is sociologically addressed. Many issues such as family structure, economic structure, political structure, education, crime, environment, health, and transportation in villages and cities are affected by globalization, modernization, and urbanization processes as well as local government approaches. Therefore, the impact of these processes on these issues also concerns local governments (both as affecting and affected). Evaluations regarding local governments in Türkiye can be started with the establishment of the Turkish Grand National Assembly in 1920. Until today, changes have occurred regarding local governments in certain years, both legally and depending on the conditions of the period. With these changes, how the centralized or decentralized management approach affects the village and villager within the framework of processes such as modernization, globalization, and urbanization is the question that this study is shaped around. In this context, data obtained from face-to-face interviews with villagers within the scope of the qualitative research method were used. Based on these data, the effect of Law No. 6360 on physical investments and social life in Konya / Hadim / Gerez Neighborhood was tried to be revealed. After the law, an increase in physical investments was observed in Gerez Neighborhood, but it was determined that social life became difficult in various aspects.

Keywords: Village(rs), Neighborhood, Municipality, Law No. 6360, Local Government

GİRİŞ

Kasım 2012’de kabul edilen ve Nisan 2014’te yürürlüğe giren 6360 sayılı Büyükşehir Kanunu, merkezden yönetim anlayışına denk düşmektedir (Ceyhan ve Tekkanat, 2018). Bu kanunla birlikte yerel yönetimler, belediyeler ve özellikle büyükşehirler; bir taraftan modernleşme ile karşılıklı ilişki içerisinde olan kentleşme olgusuyla muhatap iken bir taraftan da köyleri ve kasabaları mahalle konumuna getirerek kendisine bağlamıştır. 2014’ten itibaren ülkemizde belediyeler, merkezden yönetim anlayışıyla çalışmalarına devam etmektedir (Aydın ve Firidin, 2023). Ülkemiz, söz konusu kanunun mahalleye dönüştürdüğü köylerde etkisini gösterebilecek şekilde 10’uncu yıla girmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, ilgili kanunun söz konusu etkisine sosyolojik açıdan bakma gereğinden hareketle yapılmıştır.

6360 sayılı yasanın kırsal alanlar üzerindeki etkileri araştırılarak tez ve makaleler ortaya konmaktadır. Genellikle kamu yönetimi, şehir ve bölge planlama bölümlerinde meselenin mali, hukuksal, yönetsel yönleri (Görgün ve Yörür, 2017) ele alınmaktadır. Bu araştırmalarla birlikte kırsal alanların planlama ve yönetimine dair öneriler sunulmaktadır. Literatürde İzmir, Bursa, Hatay, Van, Denizli, Kahramanmaraş gibi pek çok şehrin örneğinde yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Aydın ili örneğinde yapılan bir çalışmada köylerin mahalleye dönüştürülmesinin kamu hizmetlerinin sunumuna olan etkileri incelenmiştir. Kanunun çıkarılma gerekçeleri ile uygulamada karşılaşılan durumlar kıyaslanarak, ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri sunulmuştur. Ayrıca, bu çalışmada köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılmasının yerellik, etkin hizmet sunumu ve yerel yönetim yapısına etkileri anlaşılmasına çalışılmıştır. Kanunun Aydın’daki eski köylerde yerleşme hedefinin aksine merkeziyetçiliği artırdığı ortaya çıkmıştır. İlçe belediyelerinin sorumluluk sahası genişlemiş ve bu durum hizmet sunumunda aksamalara neden olmuştur. Köyler mahalleye dönüşünce hizmet etkinliği azalmış ve köylüler aidiyet sorunu bile yaşamaya başlamıştır. Bu sonuçlar, ilçe belediyeleriyle daha iyi bir koordinasyon sağlanması, köylerin özgün ihtiyaçlarına yönelik politikaların geliştirilmesi ve yerel demokrasi anlayışını destekleyecek düzenlemelere ihtiyaç olduğunu göstermiştir (Telçe ve Genç, 2019). Bu makalede ise Konya’nın (Gerez) bir köyü değerlendirmeye alınarak mülakat tekniğiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Köy-mahalle dönüşümü ve köylü-mahalleli dönüşümü sosyolojik olarak ele alınmıştır.

Günümüzde birbirleriyle ilişkili olarak küreselleşme, modernleşme ve kentleşme gibi olgular şehirlerde ve köylerde istenen ya da istenmeyen etkilerde bulunmaktadır. Modern öncesi dönemde insanların dili, gelenekleri, giyim-kuşam ve davranışları, tüketim

alışkanlıkları ve mutfak kültürleri mahalli ve yerel niteliktedir. Ancak insanların hayatı kavrayışında birtakım kırılmalar oluşturan modernleşme süreciyle birlikte hem kimlik bunalımı yaşanmaya başlamış hem de yönetim açısından mahallilik, yerellik ve özgünlük kavramları aşınmaya uğramıştır. Çünkü modernleşme, devlet kavramını daha önce görülmedik derecede büyütüp etkili hale getirmiş ve ferdiyet alanına, mahalliliğe ve yerelliğe hareket alanı bırakmamıştır. Bu durumda kaçınılmaz olarak tek tipleştirme fikrini ön plana çıkarmıştır (Alkan, 2007, s. 24-25). Yani modernleşme, yerel yönetimler konusunda yerinden yönetimin karşısında merkezden yönetimi canlandırmıştır. O yüzden bu çalışmadaki -yerel yönetim anlayışları açısından köyler ve köylüler üzerine yapılan- değerlendirmeler modernleşme, küreselleşme ve kentleşme gibi süreçlerden izler taşımaktadır.

Günümüzde şehirli ya da köylü fark etmeksizin insanlar küçük hizmetlerle yetinmemekte, bütün eksik ve ihtiyaçlarının belediyeler tarafından giderilmesini beklemektedirler (Akyürek, 2007, s. 5). Bu açıdan özellikle fiziki belediyeçilik çerçevesinde söz konusu belediye kanunu merkezden yönetim anlayışıyla insanların bu beklentisine cevap vermeye daha yatkın görünmektedir. Ancak sosyal ve kültürel belediyeçilik söz konusu olduğunda merkezden yönetim anlayışı birtakım sorunlara sebep olmaktadır. Bugüne kadar sosyal ve kültürel politikalar hep merkezi hükümet tarafından geliştirilmiş, desteklenmiş ve uygulanmıştır. Merkezden topluma telkin edilen bu politikalar tek sesli, tek merkezli ve dışa kapalı bir görünüm arz etmektedir. Oysa kültürün yaşamaya, değişmeye ve gelişmeye açık olabilmesi için yerel kaynaklar ve sivil inisiyatif tarafından sahiplenilmesine ihtiyaç vardır (İsen, 2007, s. 15). 2002-2007 döneminin Kültür ve Turizm Bakanlığı müsteşarı Mustafa İsen (2007, s. 18) bu sorunu şu şekilde dillendirmiştir: “Bugüne kadar aşırı derecede merkezleşen kamu yönetimi gittikçe gereksiz ayrıntılara ve kırtasiyeciliğe bürünmüştür. Koordinasyon ve denetim zayıflamış, kaynak israfı artmış, hizmet kalitesi düşmüş ve halkın talep ve beklentilerine yeterince cevap oluşturulamamıştır.” Buradan hareketle çalışma boyunca belediyeçilik, iki sacayağıyla (fiziki, sosyal) değerlendirilmektedir.

İki ana bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde belediyeçilik, hem tarihsel açıdan ele alınmakta hem de merkezden yönetim ve yerinden yönetim anlayışları açısından kıyaslanmaktadır. Ayrıca ülkemizde yerel yönetimler alanında son büyük değişiklik olarak uygulanan 6360 sayılı kanun üzerine literatürdeki tartışmalara yer verilmektedir. Çalışmanın saha kısmını oluşturan ikinci bölümde ise araştırmanın yürütüldüğü

Konya / Hadim / Gerez Mahallesi (köylüyü diğer köylülere farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü, sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları, kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzları açılarından) tanıtılmaktadır. Bu çerçevede sosyolojik açıdan mekân olarak Gerez Mahallesi ve kimlik olarak Gerezlilik yorumlanmaktadır. Son olarak köylüyle yapılan mülakatlardan elde edilen verilerden hareketle söz konusu kanunun Konya / Hadim / Gerez Mahallesi'ndeki; fiziki yatırımlara (yol, çevre, bina, ulaşım) ve sosyal hayata (aile, eğitim, göç, kültür, siyasal davranış) etkisi ortaya konmaya çalışılmaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Belediye ve Mahalle

Türkiye yönetim birimleri açısından il, ilçe, belde, mahalle ve köy idare bölümlerinden oluşmaktadır. Bunlardan il, ilçe ve beldeler belediye birimiyle mahalle ve köyler muhtarlık birimiyle yönetilmektedir. İlçe, belde, mahalle ve köy yönetimleri bağlı oldukları ilin büyükşehir olup olmama durumuna göre değişiklik göstermektedir. Büyükşehir olmayan illerdeki belde belediyeleri ve köy muhtarlıkları büyükşehir olan illerde mahalle muhtarlığı olarak karşılık bulmaktadır. Halka en yakın yönetim birimleri muhtarlıklar ve (özellikle ilçe ve belde) belediyelerdir. Hem belediyeler hem de muhtarlıklar insanların yerel gereksinimlerini karşılayan, kendisinin üzerindeki devlet yönetiminin denetimine tabi olsa da yerel konularda kendi adına karar verebilme yetkisine sahip tüzel kişilikli birimlerdir. Belediye günümüzde, bir yerleşim yerinde yaşayan insanların seçimiyle oluşturulan ve o yerleşim yerinde yaşayanların ortak yerel ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olan yönetim birimi (Bozkurt ve Ergun, 2008, s. 31) olarak anlaşılmaktadır. Günümüzde belediyelerin yerine getirdikleri bu işlev, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan itibaren vakıflar, loncalar ve mahalleler (Ulusoy ve Akdemir, 2004, s. 149) tarafından yerine getirilmiştir. Osmanlı'da belediyecilik, 1299-1839 (kuruluş ile Tanzimat arası) ve 1839-1923 (Tanzimat ile Cumhuriyet arası) olmak üzere iki döneme ayrılabilir. Tanzimat'a kadar Osmanlı'nın pek çok alanda olduğu gibi yerel yönetim alanında da geleneksel Tanzimat'tan sonra pek çok alanda olduğu gibi yerel yönetim alanında da Batıcı ve yenilikçi olduğu söylenebilir. Nitekim Tanzimat döneminde Batı ülkeleri (özellikle Fransa) ile kurulan temasın bir neticesi olarak bugünkü anlamıyla (şehremaneti adında) ilk belediye girişimi (1854-İstanbul Şehremaneti) ortaya çıkmıştır (Karabulak, 2013). O dönemde çok sayıda yabancı uyruklu insanın yaşadığı İstanbul, ilk belediyecilik örneği olmuştur.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte birçok alanda hızlı dönüşümler yaşayan Türkiye, belediyecilik alanında da yeni adımlar atmıştır. 1924'te 417 sayılı kanunla 1930'da 1580 sayılı kanunla 1954'te 6349 sayılı kanunla ve 1961-

1982 anayasalarıyla yerel yönetimlerle ilgili yenilikler ve düzenlemeler yapılmıştır. Belediyeler bütün tarihi serüveninde her dönemin yapısıyla paralellik gösterir şekilde ulaşım, iletişim, alt yapı, sağlık, eğitim, kültür gibi alanlarda etkinlik kazanmıştır. Dolayısıyla toplumun yaşadığı sorunlara karşı duyarsız kalamayan belediyeler modernleşme, kentleşme, yoksulluk, göç gibi süreçlere de muhatap olmuştur.

Yönetim açısından mahalle kavramına bakılacak olursa; Osmanlı'da yerel yönetim olarak hizmet veren yapılardan biri de mahalledir. Mahalle bir cami ya da bir kilise etrafında şekillenmektedir. Mahallede yaşayanların birlikteliği ortak bir dine ve kültüre dayanmaktadır. Her mahalle kendi hizmet ve imkânlarına sahiptir. Bu hizmet ve imkânlar vakıflarla ve bağışlarla devam etmektedir. Osmanlı'da 1800'lü yıllara kadar mahallelerin yöneticileri kadılar tarafından tayin ve kontrol edilen imamlardır (Ortaylı, 1994, s. 32). Ancak 1829 yılında ilk defa İstanbul'da, ardından 1833 yılında Kastamonu'da muhtarlık sistemi kurularak mahallelerin (Eryılmaz, 1997, s. 38) ve köylerin yönetimi imamlardan alınmış ve muhtarlara verilmeye başlanmıştır. Cumhuriyet ile birlikte yukarıda bahsedilen kanunlarla ve yasalarla yapılagelen değişiklikler köyleri ve mahalleleri de etkilemiştir. Ülkemizde belediyecilik alanında yapılan, köyleri ve mahalleleri de etkileyen son büyük değişiklik 6360 sayılı kanunla olmuştur. Bu kanunla birlikte büyükşehir belediyeleri artırılmış ve büyükşehir belediye sınırlarındaki beldeler ve köyler mahalleye dönüştürülerek yönetim birimleri muhtarlık olarak belirlenmiştir.

6360 sayılı kanunla birlikte mahalleye dönüştürülen köylerde büyükşehir ve ilçe belediyelerinin yörenin geleneksel, kültürel ve mimari özelliklerine uygun tip mimari projeleryapması ya da yaptırması düşünülmüştür. Yörelere kültürel yapılarının korunması, iç ve dış turizmden pay almaları merkezden yönetim anlayışıyla sağlanacaktır. Mahallelere dönüştürülen köylerdeki her türlü ulaşım ve taşımacılık hizmetleri de merkeze yani büyükşehir belediyelerine bağlanmıştır. Yani kanuna göre, büyükşehir il sınırlarının içerisindeki kırsal alanlar dâhil bütün yerleşim yerlerinde büyükşehir belediyeleri faaliyette bulunacaktır. Kanunda hedeflenen (yörenin geleneksel özelliklerine uygun hizmetler gibi) şeyler yerinden yönetim anlayışına karşılık gelirken hizmetlerin tek bir merkeze bağlanması merkezden yönetim anlayışını anımsatmaktadır. Bu noktada hizmetlerin uygulanmasında öngörülen (büyükşehir belediyesi-ilçe belediyesi-mahalle muhtarlığı arasındaki) görev paylaşımı önem kazanmaktadır. Bu görev paylaşımı; büyükşehir belediyesinin merkezliği ve muhtarlığın yerelliği açısından merkezden yönetim anlayışının ve yerinden yönetim anlayışının bir sentezi gibi yorumlanabilir.

Bütün ülkeler izledikleri yönetim tarzına göre merkezden yönetime ya da yerinden yönetime ağırlık vermektedir. Sadece merkezden yönetime ya da sadece yerinden yönetime dayanan bir yönetim bulunmamaktadır. Yerinden yönetim anlayışının olumlu ve olumsuz tarafları mevcuttur. Ancak dünya üzerinde pek çok ülke yerleşmeye ve yerinden yönetim anlayışına eğilim göstermektedir. Ülkemizde ise 6360 sayılı büyükşehir kanunuyla birlikte; bazı köy ve belde belediyelerinin kaldırılarak mahalle muhtarlığına dönüştürülmesi, bu belde ve köyleri bağlı buldukları büyükşehir belediyelerine mahalle olarak tabi kıldığı için merkezden yönetim anlayışına denk düşmektedir. Yani yerinden yönetim organı olan belediyelerin kaldırılması yerinden yönetim anlayışından uzaklaşma olarak yorumlanabilir. Yerinden yönetim anlayışında olduğu gibi merkezden yönetim anlayışında da olumlu ve olumsuz taraflar mevcuttur. Dünya üzerinde pek çok ülke merkezden yönetim tarzından kaynaklanan sakıncaları ortadan kaldırmaya ve bu sistemin yumuşatmaya çalışmaktadır. Ülkemizde, (yukarıda da bahsedildiği gibi) 6360 sayılı büyükşehir kanunuyla birlikte; bazı köy ve belde belediyeleri kaldırılarak mahalle muhtarlığına dönüştürülmüş, bu belde ve köyler bağlı buldukları büyükşehir belediyelerine mahalle olarak tabi kılınmıştır (Yanık, 2010, s. 32-34). Bu noktada mahalle muhtarlıkları, merkezden yönetim anlayışına yerellik katması gereken aracı organlar olarak görülebilir.

Kamu yönetiminin merkezden yönetim ve yerinden yönetim ayrımına dair sosyolojik yorumlara kentleşme olgusu, kır sosyolojisi ve mekân sosyolojisi aracılığıyla, bu yönetim anlayışlarının vatandaşa tesirlerine kimlik stratejileriyle ulaşılabilir. Sosyolojide bir bölgenin taşra, kır ya da köy olarak adlandırılması o bölgenin merkeze uzaklığıyla ilgilidir. Kentleşme kuramlarının merkez-çevre ilişkisi içerisinde kent-kır ilişkisi olarak beliren sosyolojik mesele 6360 sayılı kanunun etkilerini de içerebilecek niteliktedir.

6360 Sayılı Kanun

Kamu yönetiminde yerinden yönetim anlayışına uygun olan organlar mahalli idarelerdir. İnsanların gündelik hayatını doğrudan etkileyen hizmetler mahalli idareler tarafından sunulmaktadır. Dolayısıyla vatandaşa en yakın yönetim birimleri, insanların yönetime katılımına fırsat sunan mahalli idarelerdir. Ancak belli bir coğrafyadaki çok sayıda mahalli idare ile ilgili planlama ve koordinasyon sağlamanın zorluğu (literatürde) büyükşehir belediyelerinin gerekliliğine işaret etmektedir. Büyükşehirlerin temel niteliklerinden birisi, sınırları içinde birden çok yerleşim merkezi ve yönetim birimi bulundurmasıdır. Büyükşehir sınırları içinde yer alan yerel yönetimler küçük ölçekli planlar yapabilseler de bu planların geniş bir çerçeve içinde bütüncül olarak tüm büyükşehir bölgesini kapsayan makro politikaları belirleyen bir çerçeve içinde ele alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Koç, 2018, s. 122).

Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü'nün, 08.10.2012 tarihli ve 4099 sayılı kanun tasarısı teklifi yazısında; 6360 sayılı kanunla dünya üzerinde ön plana çıkan yerel yönetim anlayışına uygunluğun amaçlandığı açıklanmaktadır. Hizmet kalitesinin genişlemesi, vatandaş memnuniyetinin artması, vatandaşın kamu yönetimine daha fazla katılım sağlaması, kamu yönetiminin etkinliğinin ve verimliliğinin artması, vatandaşların artan hizmet beklentilerinin karşılanması amaçlanmaktadır. Bu noktada söz konusu kanunun gerekçelerinden biri, sanayileşme, ulaşım ve çevre gibi artan makro sorunların mikro ölçekli mahalli idareler tarafından çözülmesinin mümkün görünmemesidir. Kanunla birlikte büyükşehir alanlarında hizmetlerde etkinlik, koordinasyon ve kalite yükselecek, daha az kaynak ile daha çok ve daha kaliteli hizmet sunulması mümkün hale gelebilecektir. Bu yöndeki gerekçeler çerçevesinde 6360 sayılı kanunla birlikte nüfusu 750.000 ve üzeri olan illerin il belediyeleri büyükşehir belediyelerine dönüştürülerek ülkenin toplam büyükşehir sayısı 30 olmuştur. Bu 30 ilde il özel idarelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, yeni ilçeler kurulmuş, köy yönetimleri mahalle yapılmış, yönetim payları düzenlenmiş ve yatırım izleme başkanlıkları kurulmuştur. Ayrıca bu 30 ilde büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyelerinin görev ve yetki paylaşımları yeniden düzenlenmiştir (Aksu, 2012, s. 3).

6360 sayılı kanunla birlikte ülkemiz nüfusunun büyük bir kısmı belediye sınırlarında, çok az kısmı ise köylerde yaşar hale gelmiştir. Son durumda büyükşehir belediyesi sayısı 30, büyükşehir ilçe belediyesi sayısı 519, il belediye sayısı 51, ilçe belediye sayısı 403, belde belediye sayısı 386, toplam belediye sayısı 1389, il özel idarelerinin sayısı 51, köy sayısı 18.285'tir (İçişleri Bakanlığı, 2024). 6360 sayılı kanunla 16 binden fazla köy muhtarlığı mahalle muhtarlığına dönüştürülmüştür. Diğer bir ifade ile köylerin yarısına yakını tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür.

Mahalleliye dönüştürülen köylünün yeni muhatabı ilçe belediyeleri ve büyükşehir belediyesidir. Köylünün pek çok konudaki geleneksel değerleri ve çözüm üreten yapılar bu yeni durumda geçersiz olmaktadır. Çünkü muhtarın yetkilerinin kısıtlanmasıyla köy halkının muhtarla ve ihtiyar heyetiyle arasındaki ilişki yön değiştirmektedir. Dolayısıyla köyün mahalle ve köylünün mahalleli olması teoride ve pratikte faydadan çok karmaşa ve sorun doğurmaktadır. Yani 6360 sayılı kanun ile hizmet sunumu bakımından daha etkili ve verimli bir yönetsel yapının inşa edileceği, bu yapının demokratik hayata katılımı sağlayacağı belirtilmektedir. Ancak; kanun ile hizmet alanının genişletilmesi, il ve ilçe merkezlerine uzak yerleşim yerlerinin tüzel kişiliklerinin kaldırılması kanuna ilişkin eleştirilerin

odağı durumundadır (Koç, 2018, s. 123). 6360 sayılı kanunla mahalleye dönüştürülen köylerdeki kararların burada oturan insanlar tarafından değil, daha uzakta bulunan belediye meclisleri tarafından alınması hizmette yerellik ilkesine aykırı görünmektedir.

YÖNTEM

6360 sayılı kanunun köye ve köylülere etkisinin sosyolojik kapsamda araştırıldığı bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel yöntemlerde amaç, bireylerin yaşamını ve sosyal dünyalarını anlamaktır. Bu yüzden nitel araştırmalarda katılımcıların görüşlerine, öznel anlamlarına, bağlamlarına ve eylemlerine yoğunlaşmak (Fossey ve ark., 2016, s. 723-730) gerekmektedir. Bu çerçevede bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Katılımcıların deneyimleri, onlardan elde edilen veriler aracılığıyla fenomenolojik desende incelenmektedir. Genellikle az bilgi bulunan alanlarda çalışma yapmak için kullanılan (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 66) fenomenolojik araştırmalarda katılımcıların deneyimlerini tematik olarak belirleyerek ve betimleyerek anlamaya çalışmak (Creswell ve ark., 2007, s. 241) esastır. Dolayısıyla 6360 sayılı kanunun Gerezi köylüleri tarafından nasıl anlamlandırıldığı hem köy mekânına hem de köylü kimliğine etkisi çerçevesinde yorumlanmaktadır.

Bu araştırma Konya ilinin Hâdim ilçesine bağlı Gerezi köyünde/mahallesinde yaşayan insanlar üzerine yapılmıştır. Köylerini mahalleye dönüştüren kanuna dair deneyimlerini yansıtabilecek olan katılımcılarla mülakatlar yapılmıştır. Bu açıdan katılımcılar amaçlı bir şekilde kartopu örnekleme tekniğiyle belirlenmiştir. Fenomenoloji desenli araştırmalarda uzun süren görüşmeler için katılımcı sayısının 10 kişiden fazla olması tercih edilmemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 67). Buradan hareketle Gerezi'de yaşayan 9 katılımcı ile görüşmeler yürütülmüştür. Katılımcıların 3'ü kadın 6'sı erkektir. Farklı yaşlarda ve farklı işler yapmaktadırlar. Katılımcıların isimleri kodlama usulüyle gizlenmiştir. Katılımcıların listesi şu şekildedir:

1. B. U.: 40 yaşında. Erkek. Güvenlik Görevlisi
2. B. O.: 55 yaşında. Erkek. Eski Belediye Başkanı
3. C. C.: 69 yaşında. Kadın. Köy Kadını
4. İ. Ü.: 29 yaşında. Erkek. Kepçe Operatörü
5. N. D.: 48 yaşında. Erkek. Çiftçi
6. Ş. Z.: 47 yaşında. Erkek. Çoban
7. Z. Z.: 25 yaşında. Kadın. Köy Kadını
8. N. S.: 59 yaşında. Erkek. Marangoz
9. U. Z.: 59 yaşında. Kadın. Köy Kadını

Veri Toplama Araçları

Katılımcılarla mülakatlar, yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanarak yapılmıştır. Verilerin bu formla toplanması, araştırmacının araştırma konusuna bağlı kalarak önceden hazırladığı soruları ve mülakat esnasında akla gelen ek soruları sormasına olanak tanımıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki açık uçlu sorular şu şekildedir:

1. Köyünüz eskiden nasıl yönetiliyordu şimdi nasıl yönetiliyor anlatır mısınız?
2. Köyünüzde fiziksel (evler, yollar, binalar, eğitim, sağlık, ulaşım, çevre vb.) olarak ne gibi değişimler yaşandı?
3. Köyünüzde sosyal açıdan (selamlaşmalar, sohbetler, düğünler, cenazeler, yardımlaşmalar, aile, eğitim, sosyal hizmet, gençlik spor, kültür vb.) ne/neler değişti?
4. Eskiden şehre gidiyor muydunuz? Köyle şehir arasındaki fark nasıldı?
5. Şimdi şehre gidiyor musunuz? Köyle şehir arasındaki fark şimdi nasıl?
6. Köy nüfusu azalıyor mu artıyor mu? İnsanlar niye köyden şehre göçüyor sizce?
7. Belki de bu kanunla birlikte köyde şartlar düzeldi diye şehirden köye gelenler vardır. Var mı öyle?
8. Kendinizi köylü mü hissediyorsunuz şehirlili mi?

Mülakatlardan önce katılımcılara çalışmayla ilgili bilgiler sunulmuş, kimliklerinin gizleneceği belirtilmiş, görüşmenin kaydı için müsaade istenmiştir. Her bir katılımcıyla planlı ve randevulu bir şekilde görüşülmüştür. Görüşme yeri ve zamanı, katılımcının kendisini rahat ifade edebilmesi kriteriyle seçilmiştir. Mülakatlar 45-70 dakika arasında sürmüştür. Bir katılımcıdan yeterli veri toplandığı düşünüldüğünde mülakat sonlandırılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Mülakat esnasında araştırmacının telefonu ses kaydı alınmıştır. İsimleri kodlanarak kimlikleri gizlenen katılımcıların ses kayıtları yazılı metne dönüştürülmüştür. Bu metin tematik analize tabi tutulmuştur. Çünkü tematik analizde araştırmacı, verilerde elde edilen bireysel/kolektif algılara odaklanmakta ve bu algıları tematik olarak anlamlandırmaktadır (Braun ve Clarke, 2012, s. 57). Böylece çalışmanın mülakat verilerinde ortaya çıkan anlam kalıpları, sistematik olarak tanımlanıp kategorize edilmiş ve anlamlandırılmıştır.

BULGULAR

Konya / Hadim / Gerez¹

2012 yılında kabul edilip 2014 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı kanunla birlikte mahalleye dönüştürülen köylerden biri de Konya'nın Hadim ilçesine bağlı Gerez mahallesidir. Konya'da Cumhuriyet döneminden önce 1830 yılında belediye kurulmuştur. 60 yılı aşkın Cumhuriyet deneyiminden sonra 1987 yılında Konya Belediyesi 3399 sayılı yasa gereğince büyükşehir statüsüne kavuşmuştur. Son büyük değişiklik olan 6360 sayılı kanun ile diğer 29 ilde olduğu gibi Konya'da da büyükşehir belediyesinin sınırları il mülki sınırları olmuştur. Konya Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı 31 ilçe belediyesi vardır. Bu ilçe belediyelerinden biri de Hadim'dir. Hadim ilçesine bağlı 32 adet mahalle bulunmaktadır. Bunlardan kimileri öteden beri ilçe merkezindeki (Aşağı Hadim, Yukarı Hadim, Hocalar gibi) mahalleler, kimileri ise daha önce belde ya da köy iken 6360 sayılı kanun ile dönüştürülen (Eğiste, Bolat, Gezlevi, Göynükışla gibi) mahallelerdir (URL 1, 2024). Bu mahallelerden biri de Gerez'dir.

Gerez, Hadim ilçesine 31 km, Konya il merkezine ise 118 km uzaklıkta bulunmaktadır. Güncel verilere göre mahalle nüfusu 419 kişidir. Bölgenin geçmişine ilişkin yazılı kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmama birlikte, halk arasında Gerez'e ilk yerleşenlerin Antalya veya Mersin çevresinden geldiği yönünde genel bir inanış mevcuttur. Bu anlatıya göre, ismini, halkın yoğun şekilde yetiştiriciliğini yaptığı "kiraz"dan aldığı düşünülmektedir. Gerez'in kuruluş tarihi kesin olarak bilinmese de, Hadim bölgesine ilişkin tahminlerden hareketle, yerleşimin Selçukluların Anadolu'ya yerleştiği 11. yüzyılda şekillenmiş olabileceği öngörülmektedir. Bununla birlikte, mahallede bulunan caminin ilk kez 1487 yılında inşa edilmiş olması, Gerez'in en azından 15. yüzyılda bir yerleşim yeri olarak varlık gösterdiğini desteklemektedir. Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında nahiye statüsünde olan Gerez, daha sonra köy statüsüne indirilmiş ve 1960'lı yıllarda "Yalınçevre" olarak adlandırılmıştır. Tarihi boyunca nahiye, köy ve belde statülerine sahip olan Gerez, 6360 sayılı kanun ile birlikte yeniden Gerez ismini almış ve Hadim ilçesine bağlı bir mahalle haline getirilmiştir (Yapıcı, 2024, s. 74-75).

Köy-kent ilişkisi, ülkemizin toplumsal ve ekonomik yapısını biçimlendiren ve sosyo-ekonomik politikalar sonucunda 1950'lerden sonra hızlanmaya başlayan (Erkan, 2002) kentleşme olgusuyla günümüzde daha karmaşık bir hale gelmiştir. Hem köy kendisini kentten

bağımsız olarak tanımlayamayarak ikilem yaşamaktadır. Hem de kent işgücü olarak, kültürel olarak köyden beslenerek paradoks yaşamaktadır. Bu yüzden köy-kent ilişkisinin anlaşılması ve tanımlanması güçleşmiştir. Bu zor ve karmaşık ilişkiyi Köksal Alver (2013b) şu şekilde ortaya koymuştur:

Taşra genelde dışarıda ve kenarda aranır. Taşra uzaklardadır; orada bir yerdedir. Mekânsal/coğrafi bir konuma işaret eder. Peki kimin dışında ve kenarında? Elbette merkezin. Merkez ise aldığımız ölçüte göre değişmektedir, buna göre taşra da değişmektedir. Türkiye ölçeğinde İstanbul dışı taşradır bütünüyle. Ama İstanbul'u ölçek aldığımızda bu kentin bitmeyen bir taşra denizi olduğu görülür. Kenarları, çeperleri, varoşları, gettoları, çöküntü mahalleleri hatta en merkezinde yer alan kimi alanları dahi taşra olabilmektedir. Bu bakımdan taşra her ne kadar merkezin dışında ve ötesinde aranıyorsa da merkezin kalbinde yurtlanma ihtimali vardır. Bir kenar olarak taşra her yerde olabilir; merkezin içinde de, yakınında da. Uzakta olmayan taşralar dahi bulunmaktadır.

Bu pasaja göre Konya ölçek olarak alındığında Gerez Konya'nın uzağında bulunan bir taşradır. Gerez'in Konya'yı şaşkınlıkla izleyen, merak eden, taklit eden ve Konya'ya öykünen yönleri vardır. Merkeze, Konya'ya yani iktidara bakmaktadır Gerez. Merkeze yaranmaya, ona benzemeye çalışmaktadır ve ondan bir şeyler ummaktadır adeta. İlgi, alaka, yardım ve yatırım beklemektedir. Gerez'in bu bekleyişi merkezden geleni gözünde büyütmesine sebep olmaktadır. Merkezden geleni ikram ve izzetle, cömertlikle ağırlamaktadır. Merkezden gelenin gönlünü hoş ederek doyumsuz yerel lezzetler sunmaktadır.

Köy-kent ayrımında dikkatleri çeken en temel özelliklerden biri nüfus farklılıklarıdır. 1950'den sonra ülkemizde hızlı kentleşme ve uygulanan sosyo-ekonomik politikalarla köy ile kent arasındaki nüfus farkı daha da açılarak devam etmiştir. Osmanlı döneminde, ekonomik refahın eşit dağılmasıyla bölgeler arasında dengesizliğin ortadan kalkması sağlanıyordu. Bu köyden kente göçü önleyen de bir faktördü. Köyden kente göçün çok düşük bir düzeyde olmasının bir başka nedeni ise kendilerine işlenecek toprak verilmiş olan köylüler devleti vergi gelirinden yoksun bırakmamak için köyü terk edip başka bir yere göç edemezlerdi. Köyden ayrılmaları durumunda çift bozan vergisi ödemek zorunda kalıyorlardı. Ayrıca devletin göç eden köylüyü köyüne getirmek hakkı da vardı. Kent ile köy arasındaki ayrımın temelinde sadece nüfus farklılığı değil işlevsel farklar da vardır.

¹ Bu bölümde Gerez ile ilgili bilgilendirme yapılırken yazarın "Tüketim Kültürünün Kırsalda Görünümü: Dağ ve Ova Köyleri Üzerine Bir Karşılaştırma" adlı doktora tezinden yararlanılmıştır.

Yani kenti kent yapan şeylerden biri de üretim yapısının tarım dışı alanlarda gerçekleşmesi, üretime sanayinin egemen olmasıdır (Erkan, 2002). İşte ülkenin bu genel seyrinden Gerez de nasibini alarak zaman ilerledikçe nüfusunu şehre göndermektedir. Köy, belediye ya da mahalle olması nüfusun azalmasını etkilemiyor. Hadim bölgesi gerek şehre uzaklığı gerekse arazi koşulları sebebiyle gelişmediği için insanlar en çok iş imkânı yüzünden şehre göç ediyorlar. Şehre göçmeyip köyde kalan Gerezliler de imkanlar ölçüsünde şehirli gibi yaşamaya çalışıyor. Eskiden şehre göçüp emekli olanlar kalıcı olmasa da günlük ya da mevsimlik olarak Gerez'e geliyorlar.

Katılımcıların söylediklerinden anlaşıldığı üzere Gerez değişmiş ve değişmektedir. Bir katılımcıya göre Gerezlinin ilerleyen zamanlarda Gerez'e dönme ihtimali bile bu değişimi engelleyemeyecektir. Yani değişim bir şekilde devam edecektir. Geçici de olsa şehirden Gerez'e bahçe ekmeğe gidenlerin olması köyün ve köylünün (dışlanmasına ve ötekileştirilmesine rağmen) bir şekilde hayatımızda yeri olduğunu göstermektedir. Köyün son yıllarda sadece yemek ve sağlıklı beslenme konularında ekolojik beslenme, GDO'lu gıdalar, köy diyeti gibi tartışmalarla gündeme gelebildiğini düşünen Ertan Özensel'e (2013) göre, şehirdekiler köyde üretilenleri yiyor ya da yemek istiyor. Yani köy son yıllarda genellikle beslenme üzerinden prim yapıyor. Köy kentin karşısında çoğunlukla ihmal edilen ve unutulmuş bir yer olmasına rağmen köyü her zaman bir şekilde görüyor, duyuyor, okuyor ve yaşıyoruz. Köy söylemi hayatımızda hep oluyor aslında. Sanatın birçok alanında romantik bir duygu olarak ele alınıyor. Modernitenin bunaltıcı havasından özlem dolu bir kaçış olarak değerlendiriliyor. Sınırlanmış bir yaşam alanı olarak görülüyor. Ama sadece öyle görülüyor, söylemde kalıyor ya da kısa süreliğine kafa dinlemeye gidiliyor köye. Köy artık uzaklardadır, nostaljidir, geride kalmıştır. Sadece tuvalerde vardır artık. Ya da kentte kirlendiğini hisseden birinin mısralarında 'beni köyümün yağmurlarında yıkasınlar' ifadesine sığdırılır.

Yani modern yaklaşımlarla incelenen kentleşme kuramları kırık, köyü nostaljik bir ilginin ötesine geçirememektedir. Sosyal bilimler köye değil kente odaklanmış durumdadır. Araştırmalar kentin sorunlarına yönelik yapılmakta, medya kent ile ilgilenmekte, siyaset kent merkezli yapılmaktadır. Yatırımlar kentlerde yoğunlaşmaktadır. Köyler ulaşım şartları iyileştirilerek (Özensel, 2013) merkeze bağımlı hale getirilmektedir.

Eskiden insanlar köyden şehre daha az gidiyor. Bu kadar ulaşım imkânı yokmuş. Ama zaten eskiden insanların şehre gitmeye ihtiyacı yokmuş ki. Şimdi şehre muhtaç bıraktılar bizi. (İ. Ü. Erkek. 29)

Gizli bir zorundalıkmiş gibi görünen insanların şehirleşmesi durumu Gerezlinin modernleşmek istediğini hatta modernleştiğini göstermektedir. Bu modernleşme ya da şehirleşme meyli ya da isteği kenttekinin aynısı ya da benzeridir aslında. Köylü ile şehirlinin gündelik hayatı, tüketim alışkanlıkları, sevinçleri, hüznüleri, beklentileri ve şikâyetleri birbirine oldukça yakın durumdadır.

Şu anda İstanbul neyse Gerez köyü de o. Hatta Rusya neyse Gerez de aynı. Orda da evlenmiyorlar, orda da içki içiyorlar, orda da faiz var bizim devlet de faiz öneriyor. Niye böyle diyorum. Şu anda köyde ekin eken adamın sayısı 2 ya da 3. Diyelim ki, 300 hane var. 300 haneden 2 hane ekin ekıyor. Buraya köy denir mi? Kimsenin ahırında hayvan kalmadı. Çoğunun ahırında inek yok, eşek yok. Bu köyün insanları yoğurdu, sütü, yumurtayı, peyniri satın alıyorsa buraya köy denmez. Sene kaçtı hatırlamıyorum küçükbaş hayvancılığı yasakladılar. Ondan beri köy diye bir şey kalmadı, köylülüğü bitirdiler. Diyorlar ki köyde şartlar niye düzelmüyor. Hazır giyime, hazır gıdaya alıştırdılar da ondan. Ekin, tavuk, inek, davar, sığır yok. Çocuklarımız Gerezli gibi değil İstanbullu gibi. Çocuklarımız da karılarımız da akıllı telefon televizyon sayesinde her yerdeki her şeyi biliyor. Saygı sevgi bitti, eskiden vardı. Mesela ben çocuklarıma her ay ayakkabı alıyorum. Şehirdekiler bile almıyordur bu kadar. (B. U. Erkek. 40)

Küresel kapitalizm, taşımayı tüketim ağına dâhil edecek her türlü iletişim ve ulaşım müdahalesiyle dönüştürmeyi başardı. Bu dönüşümün Gerez'de mekânsal ve fiziksel açıdan şehir profilinden oldukça uzak olduğunu söylememiz gerekse de zamansal ve kimliksel açıdan şehirli profiline yaklaştığını kabul etmeliyiz. Çünkü kentin paradigmasına göre gelenekçi bir tipoloji çizen köy, zamanla gelenekselliğini metruk bir anlayışa dönüştürüyor (Çelik, 2013). Yerel yönetim açısından ise idari pozisyonun (köy-belediye-mahalle gibi) bölgeye etkisine geçmeden önce bölgenin mekânsal ve kimliğe dayalı özelliklerini ortaya koymak gerekmektedir.

Mekân Olarak Gerez

Köy, mekânsal olarak eğri büğrü tozlu yollarla, daracık sokakların her iki yanında sıralanmış yıkık, dökük, eski ve harabe evlerle, sararmış ekinlerle, bahçelerle, küçükbaş ve büyükbaş hayvanlarla, kırışık yüzlü yaşlı insanlarla, bakımsız, uzamış saçlı ve eskimiş elbiseli çocuklarla, resmedilir (Çelik, 2013, s. 29). Mekân insan tarafından kurulur ve insan tarafından biçimlendirilir. Bir yer insan eli değdikten sonra mekân olur. Bu yerin köy olması, kasaba olması, mahalle olması insan dokunuşlarıdır. Ancak bu yerin köy, kasaba ve mahalle olarak da koruduğu mekânsal özellikleri vardır.

Gerez, iki dağın yamaçlarına konumlanmış ve bir köprüyle birbirine bağlanan iki yakadan oluşan bir yerleşim yeridir. Bölgede yaklaşık 150 hane bulunmaktadır ve bu yapılar arasında farklı büyüklüklerde, eski-yeni, çatılı veya çatısız binalar yer almaktadır. Özellikle eski yapılar, genellikle taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Bu evlerin altında, geçmişte köylülerin yaygın olarak gerçekleştirdiği küçükbaş hayvancılık faaliyetlerine hizmet eden ahırlar bulunmaktadır. Ancak günümüzde Gerez'de küçükbaş hayvan besleyen birkaç hane kalmıştır. Benzer şekilde, at, eşek ve katır gibi binek hayvanlara sahip olan hanelerin sayısı da oldukça azalmıştır. Bu durum, motorlu taşıt kullanımının artışıyla doğrudan ilişkilidir. Buna rağmen, birçok hanede hâlâ bir veya iki büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Gerez'deki ekonomik faaliyetlerin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Son yıllarda ise Napolyon türü kiraz üretimi, ithalat ve ihracatla birlikte bölgenin ekonomik yatırımlarında öncelikli hale gelmiştir. Gerez'in bereketli toprakları ve yayla özellikleri, kirazın hasat dönemini mevsimin sonlarına taşıyarak bölgeye olan ilgiyi artırmaktadır. Kiraz yetiştiriciliğinin yanı sıra üzüm, elma ve çilek gibi diğer meyve türleri de bölgede üretilmektedir (Yapıcı, 2024, s. 75-76).

Kiraz yetiştirmeye başlamadan önce yazları Bursa'ya çalışmaya gider, oradan kazandıklarımız ile bütün kışı geçirirdik. Ama şimdi kendi toprağımızı işliyoruz ve alın terimiz ile kazandığımız paramızla hem geçimimizi sağlıyoruz hem de meyveciliği daha teknolojik yapmak için gerekli sermayeyi buluyoruz. (N. D. Erkek. 48)

Gerez'de, geçmişte su taşıyan ancak günümüzde kurumuş olan bir dere yatağı bulunmaktadır. Yerleşimin iki yakasında birer cami yer almakta olup, bunlardan biri mescit olarak kullanılmakta, Cuma namazları içinse tüm köy halkı, merkez yaka olarak adlandırılabilir bölgedeki daha büyük camide bir araya gelmektedir. Köylülerin temel ihtiyaçlarını karşılayan üç bakkal da merkez yakada konumlanmıştır. Ayrıca, bu bakkallardan birinin işletmesi dahil olmak üzere, köyde toplam üç kahvehane bulunmaktadır. Gerez'in giriş ve çıkış noktalarında, Kurban ve Ramazan bayramlarının arife günlerinde köylülerin topluca ziyaret ettiği iki mezarlık bulunmaktadır. Düğünler hala geleneksel unsurlar, özellikle at kullanımı, korunarak yapılabilmektedir. Bunun yanı sıra, nişan, kına ve asker eğlencesi gibi etkinlikler için bir düğün salonu mevcuttur. Sağlık hizmetleri açısından, haftalık ziyaretlerle bir doktor tarafından kullanılan bir sağlık ocağı bulunmaktadır; ancak bu yapı çoğunlukla atıl durumdadır. Köyde ayrıca, çeşitli amaçlarla kullanılan eski belediye binası dikkat çekmektedir. Bu bina; öğretmen evi, köy deposu, kiraz toplama merkezi, kahvehane ve umumi tuvalet gibi farklı işlevler üstlenmektedir. Gerez, eğitim alanında da dikkat çeken bir gelişim sergilemiştir. Köyde, köylülerin ortak

çabalarıyla inşa edilmiş geleneksel bir okul binasında yıllarca eğitim verilmiştir. 1975 yılında dört derslikli bir ilkokul inşa edilmiş, 2013 yılında bu okul sekiz derslikli hale getirilerek büyütülmüştür. Günümüzde, köydeki öğrenciler lise öğrenimlerini genellikle Hadim ilçesi veya Konya şehir merkezindeki okullarda sürdürmektedir. Her iki yakasında köylünün ortak kullanımına sunulan çeşmeler (oluklar) bulunmaktadır. Bazıları sürekli su akışıyla oluk şeklinde bırakılmışken, diğerleri vana eklenerek modern çeşmelere dönüştürülmüştür. Çeşmelerin önünde, köydeki hayvanların su ihtiyacını karşılamaya yönelik su birikintisi hazneleri (yalaklar) da yer almaktadır. Gerez, çevresinde Eğiste, Bolat, Fakılar, Dedemli ve Gezlevi (Korualan) gibi köylere komşudur. Yerel halk; ulaşım, kuaför hizmetleri, balık restoranları, petrol alışverişi, hayvan ticareti, yayla komşuluğu, eğitim, düğün ve şenlik gibi çeşitli vesilelerle bu köylerle ilişkilerini sürdürmektedir (Yapıcı, 2024, s. 78). Bu temaslar zaman zaman olumlu, zaman zaman olumsuz sonuçlar doğurmuş olsa da, Gerez halkının kapalı toplum yapısının değişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Günümüzde, bu köyler arası etkileşim, geçmişe oranla daha yoğun bir hale gelmiştir ve Gerez'in sosyokültürel yapısının dönüşümüne katkı sağlamaktadır.

Kimlik Olarak Gerezli

Toplumsal plandaki bütün değişimlerin yakın tanığı olarak mahalle bir gelenek ortaya koymakta ve o geleneğe yaslanmaktadır. Yani mahalle bir taraftan değişirken bir taraftan da kendisidir. Mahallenin somut ve soyut sınırları vardır. Mahalleyi diğer mahallelerden ayıran dağlar, yollar somut sınırları oluştururken yine mahalleyi diğer mahallelerden ayıran kültürel ve toplumsal özellikler soyut sınırlardır (Alver, 2013a, s. 13-21). Gerez'i tanımlayan ve orada yaşayanlara aidiyet duygusu kazandıran bir dizi özellik bulunmaktadır. Bu nitelikler, Gerez'in varlığını şekillendiren, sürekliliğini sağlayan ve toplumsal yapısını ayakta tutan temel değerler, öz nitelikler ve ilkelerden oluşmaktadır.

Gerez, bağlı olduğu Hadim ilçe merkezi ve çevresindeki köyler gibi, gösterişten uzak, sade ve huzurlu bir yerleşim alanıdır. Bölgenin coğrafi koşulları, ulaşımın güçlüğü ve çevre köylerle olan sınırlı etkileşim, Gerez'in toplumsal yapısını şekillendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır. Gerez'e bir mekân olarak baktığımızda, mekânların kısıtlayan, sıkıştıran ve sığlaştıran (Alver, 2013a, s. 27) özelliklerini düşündüğümüzde ve bu duruma Gerez'in zorlu coğrafi koşullarını eklediğimizde Gerez'deki toplumsal yapıyı daha iyi anlayabiliriz. Gerez, geçmişte olduğu gibi günümüzde de dışarıdan göç almadığı için kapalı toplumsal yapısını korumaktadır. Bu durum, halkın gelenek, görenek, örf ve adetlere sıkı sıkıya bağlı bir yaşam sürmesini sağlamıştır. Bununla birlikte, şehirlerle kurulan ilişkilerin ve komşu köylerle artan etkileşimlerin,

Gerez'in toplumsal kapalılığında kısmi bir değişim yarattığı gözlemlenmektedir. “Taşra başka dünyalara bütünüyle kapalı değildir; kaskatı bir kapanmışlığı yoktur, katı bir bağınazlığı da. Taşra kendini yaşar; her kendini yaşayan gibi bu süreçte başkalarından kimi şeyler elbette alır, ama bu bütünüyle onun kendiliğini yitirdiği anlamına gelmez” (Alver, 2013b, s. 11).

Hadim bölgesinde kiraz yetiştiriciliği yalnızca Gerez ile sınırlı olmasa da, bu ürünle anılmasında isminin de etkisi olduğu düşünülmektedir. Geçmişte Gerez'in şeker pancarı üretimiyle tanındığı belirtilmektedir. Civar köylerde ve Konya'da Gerez'i bilen yaşlı kuşaklar için bu yerleşim, pancar üretimiyle özdeşleşmiş bir anlama sahiptir. Farklı dönemlerde elde ettiği itibarlar arasında Gerez'in, bölgeden birçok hocanın yetişmesi, halkının çalışkanlığı ve futbol konusundaki yetkinliği gibi algılar da bulunmaktadır. Gerez'in sosyo-kültürel yapısı incelendiğinde, geleneksel değerlerin büyük ölçüde korunduğu görülmektedir. Örneğin, şofbenle su ısıtan cenaze yıkama araçlarının mevcut olmasına rağmen, cenazeler hâlâ kazanda ısıtılan suyla yıkanarak defnedilmektedir. Düğünler ise, modern şehir düğünlerine benzer unsurlar taşısa da, dört gün boyunca devam etmekte ve köylülerin atları kullanılarak geleneksel bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Bölgedeki festival kültürünün başlangıcında Gerez'in önemli bir rol oynadığı bilinmektedir; ancak bu etkinlikler günümüzde devam etmemektedir. Ayrıca, civar köylerde toplu yemek organizasyonlarında pirinç pilavı yaygınlaşmışken, Gerez'de hâlâ kazanlarda pişirilen haşlamalı bulgur pilavı geleneği sürdürülmektedir. Kurban Bayramı'nda düzenlenen geleneksel yemek organizasyonu, komşu köylerden katılımcılarla geniş bir toplumsal birlikteliğe sahne olmaktadır. Bu etkinlik, köylülerin kestikleri kurbanlardan ayrılan etlerin bir araya getirilmesiyle düzenlenmekte ve Gerezlilerin bir arada bulunmasını sağlamaktadır. Kadın, erkek, genç ve yaşlı herkesin katılımıyla gerçekleşen bu yemek, tam anlamıyla bir birlik ve beraberlik simgesi olarak değerlendirilmektedir (Yapıcı, 2024, s. 79). Gerez halkı, gündelik yaşamında doğaya ve çevreye olan duyarlılığıyla dikkat çekmektedir. Genç kuşaklarda bazı değişimler gözlemlense de, Gerez halkı hâlâ güne erken saatlerde başlayan bir yaşam tarzını sürdürmektedir.

Belediye Olarak Gerez

Cumhuriyet'in ilk yıllarında nahiye statüsüne sahip olduğu ifade edilen Gerez, daha sonra köy statüsüne düşürülmüş ve 1960'lı yıllarda Yalınçevre adıyla anılmıştır. 1999 yılında ise belde belediyesi statüsü kazanarak Yalınçevre Belediyesi adıyla tüzel kişilik elde etmiştir. Bu statü, 2014 yılına kadar, yani 15 yıl boyunca, sürmüştür. Siyasi açıdan incelendiğinde, belediyenin 1999-2009 yılları arasında Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), 2009-2014 yılları arasında ise Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) yönetiminde olduğu

görülmektedir. Belediye olmadan önce Gerez, köy muhtarı tarafından yönetilmekteydi. Muhtar, köy içindeki işlerin yapılması için “angarya” olarak adlandırılan bir uygulama ile köylüler arasında günlük ya da haftalık iş listeleri hazırlamaktaydı. Bu işlerin maliyeti ise genellikle köylülerden toplanan paralarla karşılanıyordu. Belediye statüsüne geçişle birlikte, muhtarın yetkilerinin büyük kısmı belediye başkanına devredilmiş ve angarya işler “hizmet” olarak nitelendirilerek maliyetleri devlet tarafından üstlenilmiştir. Artık köye yapılacak işler ihale usulüyle müteahhitler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Belediye statüsüne geçişle birlikte Gerez'de en belirgin değişiklik ulaşım alanında yaşanmıştır. Belediye olmadan önce köylüler, sabah erken saatlerde 4 kilometre uzaklıktaki İğdeli mevkiine yürüyerek ulaşır ve buradan komşu köylerin otobüs güzergâhını kullanarak şehir merkezine giderlerdi. Belediye statüsü kazanıldıktan sonra ise Gerez'e bir otobüs tahsis edilmiş, böylece köylüler doğrudan köy içerisinden otobüse binerek şehre ulaşma imkanına kavuşmuştur. Bu değişiklik, köyün zorlu coğrafi koşulları ve ulaşım imkânlarının sınırlılığı düşünüldüğünde, köylüler tarafından oldukça önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

Fiziki altyapı açısından da önemli değişimler yaşanmıştır. Belediye döneminde köye iki yeni bina yapılmıştır: biri düğün salonu ve sağlık ocağı olarak kullanılırken, diğeri belediye binası olarak inşa edilmiş ve köyün ortak malzemelerinin depolandığı bir alan olarak hizmet vermiştir. Eğitim alanında ise 1975 yılında inşa edilen tek katlı okul yıkılmış ve 2013 yılında yerine iki katlı bir okul yapılmıştır. Ayrıca, köy içerisinden geçen dere yatağı belediye döneminde ıslah edilmiş ve sürekli akan sular borulara alınarak vana sistemine geçilmiştir. Sağlık hizmetlerinde yaşanan bir diğer gelişme ise köyün bir ambulansa kavuşmasıdır. Ancak bu ambulans, belediye kaynaklarından ziyade Fransa'da yaşayan bir Gerezli tarafından temin edilmiştir. Köylüler, bu ambulansın Fransa hükümeti tarafından hibe edildiğini düşünmektedir. Ne var ki, ambulansın köylüye faydasının sınırlı olduğu, hatta odun taşımak gibi başka amaçlarla kullanıldığı da ifade edilmiştir. Belediye statüsüne geçiş, su ve elektrik kullanımıyla ilgili bazı değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Belediye öncesinde köylüler, elektrik faturalarını 6 aylık periyotlarla öderken, su kullanımı güz ve kış aylarında ücretsiz, bahar ve yaz aylarında ise ücretliydi. Belediye olduktan sonra ise su kullanımı her dönem ücretli hale gelmiş ve köylüler düzenli olarak hem elektrik hem de su faturalarını ödemeye başlamıştır. Belediye statüsü, köyün sosyal yapısını da etkilemiştir. Bu süreçte, köylülerin iş ve aile hayatlarında, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinde belirgin değişimler yaşanmıştır. Belediye statüsüyle birlikte Gerez, sosyal, ekonomik ve idari yapısında önemli dönüşümler geçirmiştir. Sosyal hayatın özellikle iletişim boyutundaki bu değişiklik, şu ifadelerle anlaşılabilir.

Köyde eskiden bir sevgi ve birlik-beraberlik vardı. Belediye olduk, ya zaman böyle gerektirdiği için ya da belediye yüzünden sevgi saygı ortamı bozuldu. İmece usulü olsun sevgi-saygı olsun her şey bitti. Belediye olmadan önce, arkadaşlık, akrabalık, iletişim birliği vardı. Belediye olunca biraz siyaset yüzünden biraz da para yüzünden bu birlik koptu. Baba oğula, kardeş kardeşe küstü. Şimdi küslükler belediye dönemindeki kadar değil ama yine de tam olarak düzelmedi işte. Belediye olduktan sonra bazıları maaş almaya başladı cepleri para gördü. İşlerini parayla yaptırma sevdasına akrabalığa, eşliğe ve dostluğa önem vermez oldular. Önce köylünün işleri imece usulüyle yapılır, para bile konuşulmazdı. İmece usulünde para teklif etmek bile suçtu. Ama şimdi köylü işini yaptırmak için parasıyla bile yardımcı bulamıyor. (Ş. Z. Erkek. 47)

Bir yerleşim yerinin küçük ölçekli olması, bu yerleşime yönelik yatırımların niteliği ve yoğunluğunda belirleyici bir faktör olmaktadır. Bu bağlamda, Gerez, belediye statüsü kazandıktan sonra daha fazla siyasi etkilenmeye açık bir yapıya dönüşmüştür. Aynı zamanda, ülke ve şehir genelinde uygulanan politikaların etkilerini daha belirgin şekilde hissetmeye başlamıştır. Örneğin, sosyal devlet anlayışı kapsamında dul kadınlara, hastalara ve yoksullara yönelik maddi yardımlar, Gerez’de sosyal ve ekonomik düzeyde bazı sorunlara yol açmıştır. Bu yardımların, evlenme oranlarının azalmasına neden olduğu öne sürülmektedir. Ayrıca, tarım ve hayvancılıkla geçim sağlayan ve çalışkanlıkla özdeşleşmiş köylü kimliğinin, bu tür politikaların etkisiyle zedelendiği düşünülmektedir. Köylüler, bu değişimlerin belediye statüsüne geçişle başladığını ifade etmektedir.

Belediye statüsü, köylülerin para kazanma biçimlerinde de değişikliklere neden olmuştur. Gerez’de köylüler, belediye işçiliği ve memurluğu gibi maaşlı işler ile tanışmıştır. Bu durum, yalnızca Gerez’e özgü olmayıp, neredeyse tüm köylerde gözlemlenen nüfus azalmasının bir boyutunu açıklamaktadır. Belediyeye ya da İŞKUR’a bağlı olarak istihdam edilen köylüler, maaş alarak yaşam standartlarını bir ölçüde yükseltmiş; bu durum, diğer köylüleri de maaşlı işlere yönlendirmiştir. Sonuç olarak, köyde kalsalar bile şehir yaşamına adapte olmaya çalışmışlardır.

Sosyal hayata dair bu olumsuzlukların yanında, belediye döneminde gerçekleştirilen olumlu hizmet ve faaliyetler de dikkat çekmektedir. Örneğin, Gerez’de her yıl düzenlenmesi planlanan ancak siyasi anlaşmazlıklar ve mali yetersizlikler nedeniyle düzenli gerçekleştirilemeyen Yalınçevre Kiraz Festivalleri, 15 yıllık belediye dönemi boyunca yaklaşık 10 kez düzenlenmiştir. Bu festivallerin, belediye olmadan önce, 1974 yılında köy statüsündeyken başladığı bilinmektedir. Festival ve şenlik kültürü açısından Gerez’in, çevredeki köy ve kasabalara öncülük

ettiği ifade edilebilir. Belediye statüsüne geçildikten sonra belirli bir dönem boyunca düzenli olarak gerçekleştirilen bu festivaller, köydeki iletişim, birlik ve beraberlik sorunlarına kısmen çözüm sağlayan etkinlikler olarak değerlendirilmektedir. Ancak, belediyenin son dönemlerinde ve mahalle statüsüne geçtikten sonra bu festivallerin devam ettirilmediği görülmektedir.

Mahalle Olarak Gerez

Mahalle, mekân olarak ve insana sağladığı kimlik olarak değişimlerle dolu olduğu gibi zihinlerimizdeki algılar açısından da değişimlerle doludur. Köksal Alver’in deyimiyle (2013a, s.15) “dünden bugüne kentin özü, temeli ve kurucu birimi olan mahalle”nin bugün kent hayatından ve kent ilişkilerinden uzak versiyonları ortaya çıkmaktadır. Kentlerin merkezini değil de çevre-kenar mahallelerini betimleyen az katlı evler, dar sokaklar, ahşap evler, derme çatma binalar vs. zihinlerimize belli bir mahalle algısı kazınmaktadır. Ancak aslında kentin merkezini betimleyen tokiler, rezidanslar, toplu konutlar yani tıkiş tıkiş bölgeler de mahalledir. Köyleri ve kasabaları mahalle yapan 6360 sayılı kanun, çevre-kenar mahalle betimlemelerini bir tık daha geriye çekmektedir. Yani bu kanunla birlikte köyler ve kasabalar kentin daha çevre-kenarında kalan, daha az katlı evlerden, daha dar sokaklardan ve daha derme çatma binalardan oluşan mahalle olmuşlardır. Mahalle statüsü değerlendirilirken Gerez’in eskiden geçirdiği köy ve belediye statüleri ile kıyaslanarak yine katılımcıların görüşlerinden faydalanılacaktır.

1999 öncesinde köy statüsünde iken idari olarak köy muhtarlığı tarafından yönetilen Gerez 1999-2014 yılları arasında belediye tarafından yönetilmiş, 2014 yılından bu yana mahalle muhtarlığı tarafından yönetilmektedir. Ancak günümüzün mahalle muhtarları eskinin köy muhtarları kadar yetkili değildir. 6360 sayılı kanun ile mahalleyi ilgilendiren meselelerde büyükşehir belediyeleri ilçe belediyeleri ve muhtarlıklar arasında görev ve yetki paylaşımı olmuştur. Bu görev ve yetki paylaşımı kâğıt üzerinde net olsa da uygulamada köylü hangi meseleden hangi idari birimin sorumlu olduğu konusunda karışıklık yaşamaktadır. Yönetim açısından mahallenin (yerel seçimlerle işbaşına gelen) muhtarı, yerel bir yönetici gibi algılansa da merkezi yönetimin bir temsilcisidir. Mahalle muhtarlığı, yerel yönetimle merkezi yönetimin kesiştiği noktada faaliyette bulunur. Seçilene kadar bir yerel yönetici gibi olan mahalle muhtarı, kaymakamın elinden mazbatasını aldıktan sonra, merkezi yönetime ait kimi yükümlülükleri yerine getirmekle görevli bir elemana dönüşür (Kaypak, 2013, s. 259). Eskiden Gerez’de köy muhtarı, köyün yönetiminde merkezi bir role sahipti ve hem saygın hem de otoriter bir figür olarak görülüyordu. Ancak günümüzde mahalle muhtarı, aynı itibarı ve etkili pozisyonu taşımamaktadır. Muhtarların, hizmet sunmak yerine çoğunlukla maaş almak amacıyla bu görevi üstlendikleri düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra, mahalle muhtarlarının yetkileri oldukça sınırlıdır. 6360 sayılı kanunla birlikte, köy muhtarlarının daha önce üstlendiği hizmet ve altyapı sorumlulukları büyükşehir ve ilçe belediyelerine devredilmiştir. Bu nedenle, mahalle sakinleri herhangi bir sorun ya da talep durumunda muhtar yerine belediye veya parti temsilcileriyle iletişim kurmayı tercih etmektedir.

1999 yılında belediye statüsü kazanan Gerez, bu dönemde siyasi etkilerin daha belirgin hale geldiği bir süreç yaşamıştır. Mahalleye dönüşüm sonrasında siyaset üzerindeki etkiler azalmış gibi görünse de tamamen ortadan kalkmamıştır. İlçe belediyesi düzeyinde, mahallenin parti temsilcisinin, muhtara kıyasla daha fazla dikkate alındığı ifade edilmektedir. Ayrıca, mahallenin muhtarı veya sakinlerinin siyasi tutumları, ilçe belediyesi ya da partinin ilçe yönetimiyle uyum sağlamadığında, mahalleye sağlanacak hizmetlerin sektöre uğraması endişesi ortaya çıkmaktadır.

Hizmetlerin aksaması konusundaki bu endişelerden biri, Gerez'in ulaşım alanındaki deneyimleriyle ilgilidir. Belediye statüsündeki Gerez'in en önemli kazanımlarından biri olan köy otobüsü, 2012 yılında mahalle statüsüne geçmeden hemen önce kaldırılmıştır. 2012-2014 yılları arasında, komşu köy olan Dedemli Belediyesi'nin otobüsü, Gerez'e gelerek yolcu taşımaya devam etmiştir. Mahalle statüsüne geçişle birlikte, ulaşım büyükşehir belediyesine devredilmiş ve bölgedeki dört mahalleye tek bir otobüsle hizmet vermeye başlanmıştır. Bu durum, özellikle mahalle sakinlerinin taleplerini karşılamaktan uzak kalmış ve hizmetin yetersizliği hissedilmiştir.

Belediyeden mahalle statüsüne geçiş, ulaşım dışında fiziki altyapıda da değişikliklere yol açmıştır. Ancak mahalle olduktan sonra gerçekleştirilen hizmetler, belediye dönemindeki kadar kapsamlı ya da etkili olmamıştır. Halı saha ve çocuk parkı gibi projeler, sadece Gerez için değil, civardaki tüm mahalleler için yapılmış; bu da köylülerin özgün ihtiyaçlarını yeterince karşılayamamıştır. Örneğin, halı saha, köylülerin harman zamanı veya şenlikler için kullandığı bir alana inşa edildiği için bu alanın işlevselliği azalmıştır. Bu tür yatırımlar, mahalle sakinlerinin beklentilerini karşılamaktan uzak kalmış ve kimi zaman hayal kırıklığına neden olmuştur.

Top sahasını oraya yaptın da ne oldu? Al işte tamam gençler hevesini aldı, bitti. Biz yine harman yeri gibi kullanıyoruz. Hiç hoş görüntü olmuyor yani. (N. D. Erkek. 48)

Bu durum mahallelerde vatandaşın yönetime katılması hususunda 6360 sayılı kanunun başarısızlığını göstermektedir.

Köylünün sosyal hayatına dair iletişimsel ve birlik-beraberliğe dayalı sorunlara kısmen ilaç gibi görünen köy şenlikleri Gerez mahalle olduktan sonra hiç yapılmamıştır. Ancak katılımcıların nazarında sosyal hayattaki komşuluk ve akrabalık ilişkileri belediye dönemindeki kadar sorunlu değildir. Mahalle olduktan sonra bu konuda iyileşmeler görülmektedir.

Eskiden AKP'liler CHP'lilerle konuşmazdı. CHP'liler de MHP'lilerle konuşmazdı. Birbirlerine selam vermezlerdi. Birinin oturduğu kahveye diğeri girmezdi bile. Şimdi o küslükler kalmadı. Yine küslükler var tabii ama tarla tapan yüzünden. (N. S. Erkek. 59)

Bu konuda belediye döneminde köylüyü etkisi altına alan siyasetin bu etkisinin mahalle döneminde azaldığı düşünülebilir. Çünkü belediye döneminde birbirlerinden selamlarını bile esirgeyen AKP ve MHP taraflarının mahalle döneminde birbirlerine en azından selam verebiliyor oldukları görülmektedir.

Gerez'de sağlık ve eğitim alanlarında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Ancak, bu değişimlerin Gerez'in idari statüsünden ziyade zaman içinde gerçekleşen toplumsal ve politik dönüşümlerle daha yakın bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Özellikle sağlık alanında, Gerez'in köy, belde ya da mahalle statüsünden çok, ülke genelindeki sağlık politikalarının etkisi belirleyicidir. Eskiden Gerezliler, sağlık hizmeti almak için zor şartlar altında, hatta yaya olarak Hadim ve Bozkır ilçelerine gitmek zorunda kalıyorlardı. Günümüzde ise, yine ilçelere veya şehre gitmeleri gerekmektedir, çünkü Gerez'deki sağlık ocağı tam zamanlı olarak faaliyette değildir. Sağlık ocağına, aralıklarla bir ya da iki hafta süresince bir doktor gelmekte ve genellikle yalnızca ilaç yazdırmak için başvuran hastalara hizmet sunulmaktadır. Bu uygulamalar, büyük ölçüde Sağlık Bakanlığı ve Sağlık Müdürlüğü gibi merkezi sağlık kurumlarının politikalarına bağlıdır.

Eğitim alanında ise, Gerez'de ülke genelinde olduğu gibi ders kitapları öğrencilere ücretsiz sağlanmaktadır ve okul ile öğretmen açısından herhangi bir ciddi eksiklik bulunmamaktadır. Ancak geçmişte, öğretmen eksiklikleri nedeniyle sınıf birleştirme yöntemiyle eğitim yapılmış, öğretmen sayısındaki artışla birlikte öğrenci nüfusuna göre bazı sınıflar bölünmüştür. 2013 yılında yapılan okulun büyük olmasının nedeni, bölgeye yapılması planlanan baraj nedeniyle komşu köylerden öğrencilerin Gerez'e gelme ihtimaliyle ilişkilidir. Fakıllar, Honuslar, İğdeören gibi köylerin barajdan etkilenmesi durumunda, bu köylerden öğrencilerin Gerez'e gelmesi planlanmıştır. Dönemin belediye başkanının bu ihtimali göz önünde bulundurmasıyla okul büyük yapılmıştır. Ancak şu anda, öğrenci sayısının azalması nedeniyle Gerez'deki okulun kapatılması gündemde olup, eğitim hayatının komşu köylere taşınma olasılığı da bulunmaktadır.

Gerez, geçmişten günümüze, tıpkı diğer yerleşim yerlerinde olduğu gibi yalnızca yerel yönetim değişikliklerinden kaynaklanmayan bir dizi değişim, gelişim ve özellik göstermektedir. Bu değişim ve gelişimler, birden fazla faktörün etkisiyle gerçekleşmiştir ve yalnızca tek bir alanda ya da tek bir faktörde yoğunlaşmamıştır. Nüfus, ulaşım, eğitim, tüketim, aile yapısı, ekonomi ve din gibi pek çok sosyal olgu birbiriyle etkileşim halinde bu değişim sürecini şekillendirmiştir. Ayrıca, Gerez'deki mekânsal ve kimliğe dayalı değişimler, modernleşme, küreselleşme, kentleşme, teknoloji ve kapitalizm gibi küresel olguların etkisiyle de şekillenmektedir.

SONUÇ

Hem dünya üzerinde hem ülkemizde, hem şehirler hem köyler, hem geçmişte hem de günümüzde sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel vb. olmak üzere bütün alanlarda hızlı bir değişim olduğu gözlenmektedir. Ülkemizde 2014 yılında uygulamaya koyulan 6360 sayılı büyükşehir kanununun bu değişimin neresinde durduğuna Gerez Mahallesi özelinde bakmaya çalıştık. Hem Gerez'in geçmişi ile bugünü arasındaki gözlenen farklardan hem de Gerezli ile yapılan görüşmelerden hareketle birçok değişiklik ortaya çıkmış ve bu değişikliklerin 6360 sayılı kanun ile anlamlı ilişkisi olanlar yukarıda yorumlanmıştır. Ancak bütün kırsal alanlarda olduğu gibi Gerez'de de büyükşehir kanununun salt belirleyici olmadığı daha üst ve genel faktörlere bağlı değişiklikler söz konusudur. Köyden kente göç sebebiyle yaşanan nüfus azalmaları, tüketim alışkanlıklarındaki değişiklikler, şehirlileşmeye ve daha pek çok faktöre bağlı gündelik hayat farklılaşmaları bunlardan bazılarıdır. Bu makro değişimlerin modernleşme, küreselleşme, teknoloji, kapitalizm ve kentleşme gibi olgu ve süreçlerle daha çok ilgisi olduğu sosyolojik literatürden anlaşılabilir. Bu değişimler de Gerez özelinde ele alınabilir.

Çalışma boyunca köy olarak, belediye olarak, mahalle olarak ele alınan Gerez aslında başka nitelemelerle sosyolojik açıdan kenardır, çevredir, kırdır ve taşradır. Sosyolojideki merkez-çevre, köy-kent ilişkisinin bir örneği de Gerez-Konya ilişkisidir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin tüm yapılarının gelişmiş ülkeler tarafından belirlendiğini anlatan kavram olarak merkez-çevre kavramı (Wallerstein, 2005) temelinde sömürgeleştirme olduğu için uygun görünmese de bir şehre uyarlandığında bu kavramdan köyün kent tarafından belirlenmesini anlayabiliriz. Bu açıdan 6360 sayılı kanunla birlikte köylerin mahalle olarak ilçelere hatta büyükşehir belediyelere bağlanması merkez-çevre ilişkisiyle açıklanabilir. Özellikle idari açıdan köylerin kent tarafından belirlenmesinin alt yapısını hazırlayan kanunla birlikte Gerez mahallesinin pek

çok alanda Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından belirlendiği söylenebilir. Söz konusu belirleme, esasında bir sömürgeleştirme içermediği için Gerez Konya ilişkisindeki merkez-çevre kavramının bağlamını klasik taşra-merkez ilişkisi bağlamına da kaydırabiliriz.

Bu çalışma, 6360 sayılı Büyükşehir Yasası'nın kırsal alanlar üzerindeki etkilerini sosyolojik bir bakış açısıyla ele alarak Gerez Mahallesi özelinde değerlendirmiştir. Kanunun uygulamaya konulmasıyla birlikte köylerin mahalle statüsüne dönüştürülmesi, yerel yönetim anlayışında merkezileşme eğilimini güçlendirmiş ve kırsal alanlardaki sosyal, ekonomik, fiziki ve kültürel dinamikleri önemli ölçüde değiştirmiştir. Gerez örneği üzerinden yapılan analizler, bu değişimin çok boyutlu sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktadır.

Öncelikle, 6360 sayılı kanun sonrası Gerez'de fiziki altyapı yatırımlarının arttığı gözlemlenmiştir. Yol, su, elektrik gibi temel hizmetlerin erişilebilirliği geçmiş dönemlere kıyasla artmış olsa da, bu hizmetlerin merkezi bir otorite tarafından planlanması, yerelin ihtiyaçlarına yeterince cevap verememektedir. Örneğin, halı saha ve çocuk parkı gibi projeler yerel halkın öncelikli beklentileri arasında yer almazken, mahalle sakinlerinin daha acil gördüğü ulaşım ve altyapı sorunları tam anlamıyla çözülememiştir. Yani kırsal kalkınma hedeflerine ulaşılmadığı, aksine kırsal bölgelerin merkezden yönetim anlayışıyla bağımlı hale geldiği söylenebilir. Gerez'in ekonomik yapısı, büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayansa da, özellikle kiraz üretimi üzerinden ekonomik faaliyetlerin bir dönüşüm geçirdiği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, yerel halkın karşılaştığı pazarlama, lojistik ve destek hizmetleri eksiklikleri, bu dönüşümün sürdürülebilirliğini engellemektedir.

Sosyal yaşam açısından değerlendirildiğinde, Gerez'de mahalle statüsüne geçişin köy dinamiklerini derinden etkilediği görülmektedir. Köy kimliğini koruma çabalarına rağmen, bireyler arasındaki dayanışma, imece usulü çalışma ve toplumsal ilişkiler, belediye ve mahalle dönemlerinde aşamalı olarak zayıflamıştır. Bu süreçte özellikle siyaset ve ekonomik farklılıkların toplumsal bağları gevşettiği anlaşılmaktadır. Ancak mahalle statüsünün zamanla belediye döneminde kıyasla siyasi ayrışmaları bir nebze azalttığı da katılımcıların ifadelerinden çıkarılabilir.

Gerez özelindeki bulgular, literatürdeki diğer kırsal alan araştırmalarıyla karşılaştırıldığında önemli benzerlikler ve farklılıklar sunmaktadır. Örneğin, Aydın ve İzmir gibi bölgelerde yapılan çalışmalarda da merkezi yönetimin kırsal yerleşimlerin kültürel özgünlüklerini korumakta yetersiz kaldığı belirtilmektedir (Tekçe ve Genç, 2019). Gerez'de ise kültürel geleneklerin,

özellikle kiraz festivali ve toplu yemek organizasyonları gibi etkinliklerin, kısmen devam ettirilerek kimliğin korunmaya çalışıldığı görülmüştür. Bununla birlikte, genç nesillerin köyden kente göçü ve şehirli yaşam tarzının kırsalda giderek benimsenmesi, bu çabaları tehdit eden unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

6360 sayılı kanunun etkileriyle ilgili İncirliova ilçesinde yapılan bir diğer araştırmada, kanun sonrasında hizmetlerde yetersizlikler yaşandığı ve yerel yönetimlerin kaynak sıkıntısı çektiği tespit edilmiştir (Genç ve ark., 2018, s. 214, 217). Malatya’da yapılan bir araştırmada ise, 6360 sayılı kanun ile büyükşehir belediyesinin sorumluluk alanı genişlemiş olmasına rağmen, çevresel sorunların çözümünde yetersiz kaldığı ve yerel halkın memnuniyetsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yılmaz ve Kaypak, 2019). Maçka ilçesinde yapılan bir araştırmada da, büyükşehir belediyesinin kurulmasının ardından hizmetlerde bir artış yaşanmadığı ve Maçka Belediyesi’nin prestij kaybettiği tespit edilmiştir (Aydın ve Firidin, 2023, s. 289, 291).

Sonuç olarak, 6360 sayılı Büyükşehir Yasası, Gerez’in idari yapısını ve toplumsal yaşamını derinden etkilemiştir. Bu yasa ile köy statüsünden mahalle statüsüne geçen Gerez’de, hem olumlu hem de olumsuz değişiklikler yaşanmıştır. Bu kanun Gerez örneğinde kırsal yerleşimlerin fiziki kalkınmasına sınırlı katkılar sağlasa da, sosyal ve kültürel bağlamda derin dönüşümlere yol açmıştır. Bu dönüşümlerin sosyolojik sonuçları, köy-mahalle geçişi ve kırsal kimlik kaybı üzerinden yeniden değerlendirilmelidir. Gerez gibi kırsal yerleşimlerin özgün kimliklerinin korunması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması için merkezi ve yerel yönetimler arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi, halk katılımının artırılması ve yerel dinamiklere daha duyarlı politikalar üretilmesi gerektiği açıktır. Bu bağlamda, Gerez’e özgü sorunların çözümü, kırsal alanların karşı karşıya olduğu genel zorluklara dair önemli ipuçları sunmaktadır. Gerez’in gelecekteki durumu ve 6360 sayılı kanunun uzun vadeli etkilerinin daha kapsamlı araştırmalarla incelenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyürek, T. (2007). Protokol Konuşması. *Yerel Yönetimler Kültür Şurası*. Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Alkan, A. T. (2007). Dünden Yarına Türk Şehirlerinin Özgüllüğü. M. Birekul (Ed.), *Yerel Yönetimler Kültür Şurası*. Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Alver, K. (2013a). *Mahalle*. Hece Yayınları.
- Alver, K. (2013b). Taşra Halleri. K. Alver (Ed.), *Sosyoloji Divanı: Taşra Fragmanları*. Çizgi Kitabevi.
- Aydın, B. ve Firidin, E. (2023). 6360 Sayılı Yasanın Halkın Belediye Algısı Üzerindeki Etkisi: Maçka Örneği, *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 4(2), 277-304.
- Birekul, M. (2013). Taşrada Büyü Bozumu: Bir Kentleşme Refleksi Olarak Şehir Ansiklopedileri. K. Alver (Ed.), *Sosyoloji Divanı: Taşra Fragmanları*. Çizgi Kitabevi.
- Bozkurt, Ö. ve T. Ergun (2008). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Todaie Yayınları.
- Braun, V. ve V. Clarke (2012). Thematic Analysis. APA Handbook of Research Methods in Psychology: Vol. 2. H. Cooper (Ed.), *Research Designs*. American Psychological Association.
- Ceyhan, S. ve Tekkanat S. (2018). 6360 Sayılı Kanun ve Ankara İline Etkileri. *BEÜ AİD*, 3(2), 20-42.
- Creswell, J. W., W. E. Hanson ve V. P. Clark (2007). Qualitative Research Designs: Selection and Implementation. *The Counseling Psychologist*, 35(2), 236-264.
- Çelik, C. (2013). Taşranın Değişen Sosyolojisi. K. Alver (Ed.), *Sosyoloji Divanı: Taşra Fragmanları*. Çizgi Kitabevi.
- Erkan, R. (2002). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- Eryılmaz, B. (1997). *Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması*. Birleşik Yayıncılık.
- Fossey, E., C. Harvey, F. McDermott ve L. Davidson (2016). Understanding and Evaluating Qualitative Research. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 2002(36), 717-732.
- Genç, F. N., Özerk, H. ve Ülkü, M. S. (2018). 6360 Sayılı Kanunun Kamu Hizmetlerinin Sunumuna Etkisi: İncirliova Belediyesi Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 207-221.
- Görgün, E. K. ve Y. Neriman. (2017). 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu Sonrası Kırsal Alanları Yeniden Düşünmek-İzmir Örneği. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 11-27.
- Hadim Belediyesi, <http://www.hadim.bel.tr/sayfa/3/belediyemizin-tarihi> (25.04.2024).
- İçişleri Bakanlığı, <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkildariBolumleri.aspx> (29.04.2024).
- İsen, M. (2007). Protokol Konuşması. M. Birekul (Ed.), *Yerel Yönetimler Kültür Şurası*. Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Karabulak, S. (2013). *Türk Kamu Yönetiminde Belediyecilik Tarihi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Aydın Üniversitesi.
- Kaypak, Ş. (2013). Kentsel Güvenlik Açısından Mahallenin Önemi. Y. Bulut (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler ve Kentsel Politikalar*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Koç, M. (2018). *6360 Sayılı Kanunun Mahalleye Dönüştürülen Köylerde Muhtarlığa Etkisi-Muğla Deneyimi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Ortaylı, İ. (1994). *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*. Turhan Kitabevi.
- Özensel, E. (2013). Taşranın Yetim Çocuğu: Kır. K. Alver (Ed.), *Sosyoloji Divanı: Taşra Fragmanları*. Çizgi Kitabevi.
- Telçe, Y. ve F. N. Genç (2019). 6360 Sayılı Kanunun Tüzel Kişiliği Kaldırılan Köylere/Yeni Mahallelere Etkisi: Aydın Örneği. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 20(44), 1-16.
- Ulusoy, A. ve T. Akdemir (2004). *Mahalli İdareler Maliyesi*. Seçkin Yayınları.
- URL 1. Hadim Belediyesi. www.hadim.bel.tr (25.04.2024).
- Wallerstein, I. (2005). *Modern Dünya Sistemi* (L Boyacı, Çev.). Bakış Yayınları.

Yanık, S. (2010). *Türkiye'de Yönetim Reformu Çerçevesinde Merkezden Yönetim ve Yerinden Yönetim İlişkileri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Yapıcı, H. (2024). *Tüketim Kültürünün Kırsalda Görünümü: Dağ ve Ova Köyleri Üzerine Bir Karşılaştırma* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Yıldırım, A. ve H. Şimşek (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, V. ve Kaypak, Ş. (2019). 6360 Sayılı Yasa Sonrası Yeni Büyükşehir Belediyelerindeki Çevre Sorunlarının İrdelenmesi: Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği, *Kent Akademisi Dergisi*, 12(36), 1-28.